

УДК 378:316.6:398(73)

ПОЛІКУЛЬТУРНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФОЛЬКЛОРИСТІВ (НА ПРИКЛАДІ США)

Волошина Ірина Василівна

м.Хмельницький

У даній статті розглянуто питання впливу глобалізаційних процесів на формування та розвиток полікультурного компонента у сфері вищої освіти. Висвітлені поняття, нормативна складова, новітні підходи до полікультурності вищої освіти США як багатонаціональної країни, та її вплив на формування сучасного гетерогенного суспільства без ознак ксенофобії з метою запозичення позитивного досвіду для системи вищої освіти України. Прикладом дослідження є полікультурна складова у професійній підготовці майбутніх фольклористів в університетах США.

Ключові слова: полікультурна освіта, вища освіта США, майбутні фольклористи, ксенофобія, гетерогенне суспільство.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Одним із найактуальніших напрямів дослідження у сучасній педагогіці є полікультурна освіта. Таке явище є цілком обґрунтованим та зумовленим комплексними політичними, економічними, міграційними процесами, що призводять до поступового формування гетерогенного суспільства в умовах міжетнічної, міжрасової, міжрелігійної, міжмовної та міжкультурної диверсивності. Тому закономірно, що така тенденція якісних змін у сучасному суспільстві не могла не відобразитися на сфері освіти.

Першими визначення поняттю «полікультурна освіта» намагалися дати автори міжнародного педагогічного словника, виданого у Лондоні 1977 року. Вони пояснювали термін «Multicultural education» як віддзеркалення ідеалів культурного плюралізму у сфері освіти. Визначення поняття «Multicultural education» знаходимо в Міжнародній енциклопедії освіти, де воно трактується як «педагогічний процес, у якому репрезентуються дві або більше культури, що відрізняються за мовною, етнічною, національною або расовою ознакою». Проте існують й інші думки щодо того, де вперше з'явився термін «полікультурна освіта». Вітчизняний дослідник Є. Кузьміч вважає, що цей термін вперше був ужитий у Канаді. Його автором є канадський прем'єр-міністр П.Трудо, який 1971 року проголосив політику полікультурності та двомовності. Такої ж думки дотримується й німецький дослідник Г. Ауернхаймер. Він стверджує, що термін «мультикультурна освіта» вперше з'явився в канадській урядовій програмі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. США є країною, яка має багатий досвід у становленні та розробці питань полікультурності. Процес активного розвитку полікультурної освіти в США пов'язаний із прагненням різних соціальних груп до рівноправності, боротьбою проти расизму та дискримінації, рухом за права жінок, боротьбою за права сексуальних меншин, а також активною міграцією з азіатських, африканських та південноамериканських регіонів. Американські дослідники та педагоги першими звернулися до вирішення цієї проблеми. Фундаторами полі-

культурної освіти можна справедливо вважати таких американських вчених як Г.Бейкер, Дж.Бенкс, Ж.Гай, П.Горскі, К.Кембел, С.Ніето, М.Садкерта інших. Ці американські дослідники під полікультурною освітою розуміють освіту, спрямовану на збереження і розвиток усього різноманіття культурних цінностей, норм, зразків і форм діяльності, що існують у певному суспільстві, і на передачу цієї спадщини молодому поколінню. Зокрема Г.Бейкер стверджує, що полікультурна освіта в США є результатом багатьох міжнаціональних конфліктів [2]. Вона вважає, що полікультурна освіта відповідає американським демократичним традиціям, згідно з якими школа є важливим інститутом соціалізації, який покликаний допомагати представникам різних національних меншин.

Аналіз сучасної літератури показує, що міжкультурна взаємодія в педагогічному процесі позначається низкою синонімічних термінів. Серед них найбільш уживаними є такі: мультикультурна освіта або кроскультурна освіта (Дж.Бенкс, Я.Пей та ін.), полікультурна освіта (А.Белогуров, В.Макаєв, Л.Супрунова та ін.), багатокультурна освіта (Г.Дмітрієв), бікультурна освіта (М.Сіпун, У.Маккі), глобальна освіта (Р.Хенві), інтеркультурна освіта (Ле Тхан Кхоі). Кожен із названих термінів виражає базову ідею, пов'язану із заснуванням педагогічних умов для взаємодії культур в освітньому процесі, залученням молодого покоління до культурних досягнень як свого народу, так і сусідніх народів, а також усього людства [2].

Мета статті – проаналізувати основні принципи сучасної полікультурної освіти та виявити їх вплив на професійну підготовку майбутніх фольклористів в університетах США.

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначалося, причиною для появи такого явища як полікультурна освіта стали складні соціальні процеси, які торкнулись майже всіх частин світу. Підґрунтям для запровадження полікультурного виховання та полікультурної освіти в Європі став великий наплив іммігрантів. Країни ЄС неодноразово наголошували на необхідності запровадження та розвитку полікультурної освіти, але не зважаючи на рекомендації Європарламенту, даному питанню в країнах Європи приділяється дуже мало уваги. 1999 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила декларації і програми дій у галузі культури миру.

Слід також зазначити, що тенденція до полікультурного напрямку у вищій освіті США має своє нормативно-правове обґрунтування. Принаймні з 1990-х років був виявлений значний інтерес до порівняльних досліджень полікультурної політики. Цей інтерес частково був викликаний зростаючим усвідомленням багатонаціонального характеру держави і необхідністю врахування плюралізму в громадській політиці. Програма управління соціальними перетвореннями ЮНЕСКО, наприклад, була заснована у 1990-і роки, аби привернути увагу дослідників і політичних діячів до питань державної політики у поліетнічних суспільствах [5].

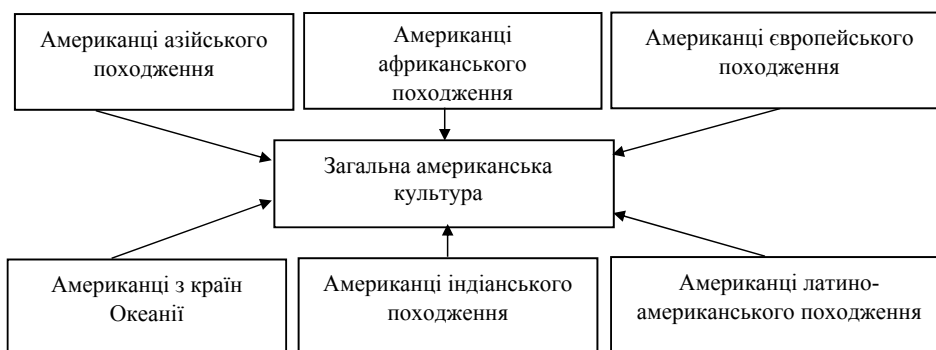

Рис. 1. Вплив представників різних культур на формування єдиної американської культури

Полікультурну освіту в США вважають ще й одним із методів демократичного виховання студентської молоді. На відміну від більшості освітніх систем у всьому світі, американська система освіти відрізняється за своєю природою. При встановленні принципу загальної освіти для всіх американська система державних навчальних закладів пропагує ідеали рівного доступу до освіти і можливостей для всіх громадян [5, с.2]. Так, американська дослідниця К.Муонґа зазначає: «Завдяки цьому принципу американська система освіти, що ставить за мету поєднання демократичних принципів і цінностей майбутніх активних громадян, чітко відіграє важливу роль у тому, як ми сприймаємо нашу націю і наше майбутнє» [4, с.3].

Мультикультурна освіта як своєрідна стратегія визначає методи реформування існуючих соціальних нерівностей. Як говорить у своїй книзі Ч.Паркер "Навчання демократії: єдність та різноманітність у громадському житті", головною метою полікультурної освіти є "поліпшити расові відносини і допомогти всім студентам здобути знання, ставлення і навички, необхідні для участі в крос-культурній взаємодії як в особистому, так і в соціальному житті, що зробить наш народ більш демократичним і справедливим". До того ж, полікультурна освіта є однією із форм демократичної громадянської освіти, яка визнає плюралізм у нашому суспільстві й намагається винести історично маргінальні групи на перший план суспільної освіти для подальшого розвитку активних демократичних громадян. Полікультурна освіта призначена не лише для осіб різного етнічного походження, це є освіта для всіх [5, с.4]. Полікультурна освіта як освітня альтернатива також служить в якості освіти в інтересах справедливості. Мультикультурна спрямованість освіти дозволяє виховати зі студентів майбутніх демократичних громадян, даючи змогу їм навчитися думати «ширше», критично аналізувати нову інформацію, а надалі перетворювати ці знання в дії [6].

Як уже зазначалось, полікультурний компонент досить глибоко проник у вищу освіту США. Американськими педагогами були розроблені методики та підходи для його ефективного запровадження. Американська рада з питань освіти, Національна асоціація розвитку наук, і педагоги, які особисто беруть участь у просуванні полікультурної освіти в шкільній та вищій освіті, окреслили цілу низку довгострокових перспектив із глобальної точки зору полікультурної освіти [7, с.2].

Акцент робиться на проблемі зміцнення міжкультурної свідомості та попередженні будь-яких форм дискримінації. Замість того, щоб сприяти єдиному способу мислення та способу життя, коли одна культурна група ідентифікує себе, зневажаючи спосіб життя інших культурних груп, глобальний підхід до полікультурної освіти має на меті сприяти взаємоповазі між різними культурами шляхом зміцнення культурної свідомості та міжкультурної залежності. Все в суспільстві розвивається на основі людських цінностей, які дозволяють розвиток сприйняття і правильне розуміння культурного розмаїття та поваги до людської гідності серед усіх культурних груп як всередині країни, так і поза нею.

Американська дослідниця та педагог М.Гібсон розробила низку підходів до концептуалізації полікультурної освіти в Сполучених Штатах. Зокрема, вона розробила п'ять підходів до полікультурної освіти. Для кожного з перших чотирьох вона окреслює основні припущення щодо цінностей і принципів стратегій змін, намічених результатів і цільових груп населення. П'ятий підхід базується на антропологічній точці зору на освіту і культуру і, на відміну від інших, не прирівнює освіту з навчанням у школі та не розглядає полікультурну освіту як один з видів формального освітнього програми [3, с.2].

- 1) Виховання культурного різноманіття, або благодійного мультикультуралізму. Мета полікультурної освіти – вирівняти освітні можливості для студентів з різних культурних осередків.
- 2) Виховання культурного взаєморозуміння, або культурних відмінностей. Мета полікультурної освіти – навчити студентів цінувати культурні відмінності, зрозуміти сенс поняття культури, і визнавати право інших бути відмінними.
- 3) Виховання культурного плюралізму. Мета полікультурної освіти – це збереження і розширення культурного плюралізму в американському суспільстві.

- 4) Бікультурне виховання. Мета мультикультурної (або бікультурної) освіти – це виховання компетентних учнів, які можуть успішно працювати в двох різних культурах.
- 5) Мультикультурне виховання як звична людська діяльність. Завдяки такому підходу освіту розглядають лише як передачу культурної інформації.

Полікультурна освіта студентської молоді – це частина професійної освіти, спрямована на засвоєння культурно-освітніх цінностей інших культур на основі знання особливостей своєї етнічної групи, а також взаємодії всіх культур на принципах взаєморозуміння, толерантності, діалогу та плюралізму, що є засобом протистояння дискримінації, расизму, шовінізму. Вона здійснюється шляхом введення полікультурного компоненту у викладання дисциплін гуманітарного, соціально-політичного та етико-педагогічного циклу. Полікультурна освіта студентської молоді функціонально пов'язана з двомовною або багатомовною освітою. Особлива увага в університетах США приділяється полікультурній освіті студентів педагогічних факультетів з метою підготовки їх до роботи з гетерогенною аудиторією, покращення освітніх умов та забезпечення справедливої та рівноправної освіти для кожного [1, с.3].

Варто також зазначити, що при формуванні змісту полікультурної освіти студентської молоді враховуються міждисциплінарний, порівняльний, концептуальний, проблемний, гуманістичний, культурологічний підходи. Вимогами до програм професійної підготовки є відображення в них ідеалів плюралістичного американського суспільства, вільного від будь-яких стереотипів й упереджень змісту, обов'язкове вивчення однієї чи більше іноземних мов, сприяння розвитку культурної та мовної грамотності, інтегрований, а не додатковий характер полікультурного компоненту як складової програм, достатня їх гнучкість. Цим завданням підпорядковані методи та форми організації навчального процесу в університетах США.

Особливий інтерес становлять освітньо-етнографічні методи навчання студентської молоді:

- «складання культурологічної автобіографії» – письмового опису свого культурного спадку, за допомогою чого студенти можуть скласти генеалогічне древо своєї родини;
- «кооперативне навчання» передбачає розповідь студента про своє життя, а діяльність інших полягає у схематичному зображенні впливів різних культур на життя оповідача;
- «етнографічні дослідження» – ціннісна практика полікультурної підготовки студентів, яка охоплює різні способи ознайомлення з культурами походження студентів;
- домашні візити, спілкування з представниками громади, батьками та вчителями учнів; спостереження за поведінкою дітей, інтерв'ювання, участь у житті громади (святах), спілкування з одногрупниками іноземного походження;
- «аналіз ситуацій» – навчальна практика, що передбачає осмислення реальної ситуації полікультурного спілкування й актуалізує комплекс знань, який необхідно засвоїти при розв'язанні певної проблеми;
- «крос-культурні моделювання» вимагають інсценізації ситуацій полікультурного спілкування, сприяє самоаналізу і само-рефлексії, завдяки чому студенти мають можливість осмислити свою етнічну приналежність, усвідомити себе як носія певної культури;
- «польовий досвід» передбачає безпосередній досвід комунікативної взаємодії в природних умовах життя етнічної групи [1, с.12-13].

Спеціальність «Фольклористика» за своєю суттю спрямована на вивчення мовно-культурних, історичних особливостей певного народу з метою подальшого використання цих знань в умовах взаємодії різних культур. Тому елемент полікультурної освіти є невід'ємним у професійній підготовці майбутніх фольклористів, особливо в університетах США. Зважаючи на те, що у США живе велика кількість національних меншин (афроамериканці, корінні народи Північної Америки, іспаномовне населення Південної Америки, а також величезна кількість нащадків переселенців із Європи та Азії), перед майбутніми фольклористами розгортається величезний плацдарм для вивчення.

Проаналізувавши навчальні плани університетів, де здійснюється професійна підготовка майбутніх фольклористів, ми можемо виділити цілу низку дисциплін, які містять елемент полікультурності. Розглянемо декілька університетів, та курси, які вони пропонують вивчення фольклору інших народів, окрім власне американського:

1) Університет штату Орегон – африканський фольклор; фольклор та міфологія Британських островів; англо-американський фольклор; єврейський фольклор та етнологія; суспільство та фольклор Балкан; народні казки Німеччини; вікінги та ісландські саги; народна музика Східної Європи, народна музика Балкан; народна музика Індії; народна музика корінних американців; народна музика кельтів тощо [8];

2) Університет штату Юта – народи сучасного світу; культура індіанців Північної Америки; народи Південної Америки; культура індіанців південного заходу; мультикультурна американська література; вивчення культури корінних американців тощо [9];

3) Університет штату Вісконсин – вступ до порівняльних етнічних студій; нарративна культура Африки; вступ до турецької народної літератури; вступ до театрального мистецтва Азії; вступ до афро-американського театрального мистецтва; міфологія Скандинавії; ісландські саги; карельський та фінський фольклор; яванський театр; романська (циганська) культура у Росії та Східній Європі; фольклор Індії; музична культура Африки, Середнього Сходу, Ірану та Індії; музична культура Східної та Південно-східної Азії; музична культура Китаю, Кореї та Японії; єврейські студії; культура народу саамі; слов'янський та східноєвропейський фольклор тощо [10].

Університет Індіани, наприклад, пропонує для своїх студентів, майбутніх етномузикологів, низку можливостей щодо академічних стажувань та обмінів під час навчання [11]. Так, університет має тісні зв'язки із Радою Інституційної Співпраці, яка надає студентам можливість навчання впродовж одного семестру в одному з університетів Великої Десятки. Також Рада співпрацює із Музичним коледжем Зімбabwe та іншими навчальними закладами Південно-

Східної Африки, де студенти проходять практику або здійснюють експедиційні роботи.

Студенти-фольклористи та етномузикологи мають змогу стати учасниками одного з музичних ансамблів на базі університету, що представляють національні меншини США. Ці ансамблі є акредитованими та діють на постійній основі як обов'язковий елемент навчання на факультеті, проте можуть змінюватись з року в рік залежно від навчальних планів. В основному акцент робиться на музичному та танцювальному фольклорі Африки, Карибських островів, Мексики та Латинської Америки. До того ж, кафедра фольклористики проводить щорічний етнофестиваль "Lotus World Music Festival", куди запрошуються колективи з країн усього світу. Студенти кафедри беруть безпосередню участь і як організатори фестивалю, і як волонтери, і як учасники.

Висновки результатів дослідження. Сучасний процес глобалізації торкнувся усіх соціальних сфер життя, у тому числі й освіти. Тому полікультурна спрямованість освіти посідає чільне місце у сучасних педагогічних дослідженнях. Якщо розглядати проблему ширше, то глобальне бачення полікультурної освіти виходить далеко за межі лише надання рівних можливостей в освіті. Основними цілями світової перспективи полікультурної освіти є розвинення відповідальності перед світовою спільнотою, виховання шанобливого ставлення до планети, сприйняття та визнання культурного різноманіття, повага до людської гідності; розвинення різнобічних підходів до історичних досліджень; посилення культурної свідомості та міжкультурної обізнаності; боротьба з расизмом, сексизмом та іншими формами дискримінації, а також побудова навичок соціальної активності; підвищення рівня обізнаності щодо проблем людства та стратегій їх вирішення. Частковий аналіз навчальних планів майбутніх фольклористів дозволив виділити полікультурний елемент у їхній професійній підготовці та прослідкувати розвиток компетенцій, які розвиваються у ході навчання.

Перспективи подальших розвідок. У подальших дослідженнях вважаємо за доцільне провести аналіз полікультурного елементу у професійній підготовці майбутніх фольклористів в університетах України.

Література та джерела

1. Гулецька Я.Г. Полікультурна освіта студентської молоді в університетах США: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Я.Г.Гулецька. – Київ, 2008. – 20 с.
1. Левицька Л.А. Зміст поняття «полікультурна освіта» в вітчизняній та зарубіжній педагогіці [Електронний ресурс] / Л.А.Левицька. – Режим доступу: <<http://scaspee.com/6/post/2013/01/29.html>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Gibson Margaret Alison. Approaches to multicultural education in the United States: some concepts and assumptions // Anthropology and Educational Quarterly – Vol. 15. – No. 1, Special Anniversary Issue: Highlights from the past, 1984. – P.94-120
3. Mwonga C. Multicultural Education: New Paths towards Democracy // Re-envisioning Education and Democracy. – 2005. – December [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.maclester.edu/educationreform/publicintellectualessay/CarolineM.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
4. Multicultural educational policies in Canada and the United States / Edited by Reva Joshee and Laurie Johnson // Canadian Review of Social Policy/ Revue Canadienne de politique sociale. – UBS Press, 2007. – P.159-165
5. Nieto S. Affirming diversity: the socio political context to multicultural education / Sonia Nieto. – New York: Longman, 1st ed., 1992.
6. Gloria M. Ameny-Dixon. Why multicultural education is more important in higher education now than ever: a global perspective [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.nationalforum.com/Electronic%20Journal%20Volumes/Ameny-Dixon,%20Gloria%20M.%20Why%20Multicultural%20Education%20is%20More%20Important%20in%20Higher%20Education%20Now%20than%20Ever.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
7. University of Oregon [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://folklore.uoregon.edu/welcome/course_descriptions/>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
8. Utah State University [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://folklore.usu.edu/html/undergraduate-studies/undergrad-course-requirements>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
9. University of Wisconsin [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.afsnet.org/?page=WhereToStudyFolklore>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
10. Indiana University Bloomington [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.indiana.edu/~folklore/ethno_resources.shtml>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

В данной статье рассмотрены вопросы влияния глобализационных процессов на формирование и развитие поликультурного элемента в сфере образования. Освещены понятия, нормативная составляющая, новейшие подходы к поликультурному элементу высшего образования США как многонациональной страны, и его влияние на формирование современного гетерогенного общества без признаков ксенофобии с целью заимствования позитивного опыта для системы высшего образования Украины. Примером исследования является поликультурный элемент в профессиональной подготовке будущих фольклористов в некоторых университетах США.

Ключевые слова: поликультурное образование, высшее образование США, будущие фольклористы, ксенофобия, гетерогенно общество.

This article examines the impact of globalization processes on the formation and development of multicultural element in education. It focuses on concepts, normative component, new approaches to multicultural element of higher education in the U.S. as a multiethnic country, and its influence on the formation of modern heterogeneous society with no signs of xenophobia for purpose of drawing a positive experience to the system of higher education of Ukraine. Multicultural element in the professional training of future folklorists in some U.S. universities was taken as an example in our research.

Key words: multicultural education, higher education in the USA, future folklorists, xenophobia, heterogeneous society.